

LA POESIA D'EMILI RODRÍGUEZ- BERNABEU: PERFIL PANORÀMIC I NOTES PER AL SEU ESTUDI

La col·lecció de poesia de l'editorial valenciana 3 i 4 acaba de publicar el cinquè i darrer llibre de versos del poeta Emili Rodríguez-Bernabeu: *Viatge al teu nom* (1982), que confirma la sòlida vocació poètica de l'autor alacantí tal com assenyala Josep Iborra al pròleg i com mirarem de demostrar al llarg de la present comunicació.

Curiosament, Iborra s'hi lamenta, d'altra banda, del poc cas que els crítics han fet fins ara de la producció poètica del nostre autor, en part pel fet de ser poeta alacantí i «Alacant es troba tan lluny de València!» —com ens diu Iborra mateix—, i en part perquè la poesia d'Emili Rodríguez-Bernabeu no permet fàcilment l'accés al lector i, amb dificultats, al crític, ja que el seu lirisme és «eixut i, de més a més, el·líptic».

Per la meua banda, voldria afegir-hi uns altres fets que, possiblement, han dificultat l'interès i el coneixement de la poesia d'aquest autor. En primer lloc, la condició quasi abocada de poeta valencià dels 60 i primers 70 d'acudir a premis literaris que comportaven la publicació però no, dissortadament, la difusió. Així, *La platja*, Premi València de la Diputació (1965), publicat en 1968, i *La ciutat de la platja*, IX Premi Ausiàs March

de l'Ajuntament de Gandia (1971), publicat en 1972, segon i tercer llibre de poemes respectivament, van restar pràcticament sense cap distribució comercial. Si, a més, hi afegim que el primer llibre, *Poemes de la fi*, va ser publicat l'any 1964 per Torre, editorial valenciana dirigida per Xavier Casp que començava a decaure significativament dins el seu reduït abast comercial, i que el seu quart llibre, *La catacumba*, el publicava la Caixa Provincial d'Alacant en una edició no venal, podem perfectament justificar l'enorme dificultat d'accés als llibres del poeta alacantí.

En segon lloc, les tribunes de crítica literària al País Valencià al llarg dels 60 i primers 70 eren pràcticament inexistentes, i com que no hem tingut a casa nostra professionals de la crítica que encoratjassen amb judicis de valor les vocacions poètiques, els llibres semblaven condemnats al silenci o, com a màxim, a un discret pròleg si hom reclamava l'atenció d'algun patriarca local.

Finalment, el crític que gosés vèncer les dificultats anteriors es trobaria amb una dificultat intrínseca davant els poemes de Rodríguez-Bernabeu: la seua concepció poètica té unes arrels clarament filosòfiques i metafísiques i l'esforç que el poeta hi fa per comunicar-nos el missatge, mitjançant l'expressió lírica i la seua càrrega simbòlica, no sempre esdevé de fàcil interpretació o comunicació per part del lector. Crec que, en gran part, per la concentració temàtica tan insistent i cíclica en dos o tres temes: la finitud de la pròpia vida, la consciència lúcida del poeta davant el seu no-res i, sobretot, una «voluntat de dir», com afirma Iborra, i una clara intenció de rebellia, en una mena de lluita existencialista a l'estil de l'heroi de Camus a *L'étranger*. Temes que abasseguen, com hem dit, el quefer poètic del nostre autor.

El nostre propòsit al llarg de la present comunicació fóra el d'oferir un breu perfil panoràmic de l'obra i de les inquietuds poètiques d'Emili Rodríguez-Bernabeu, així com algunes notes bàsiques, complementàries de les exposades per Miquel Dolç l'any 1974¹ i, recentment, per Josep Iborra. Notes, per descomptat,

1. Pròleg de MIQUEL DOLÇ dins E. RODRÍGUEZ-BERNABEU, *La catacumba* (Alacant 1974), 9-13.

ben provisionals, ja que el poeta, tot i haver publicat ja uns versos ben sòlids, es troba encara «nel mezzo del cammin di nostra vita».

Emili Rodríguez-Bernabeu naix a la ciutat d'Alacant del 1940 i pertany tant a la generació de poetes universitaris valencians de 1962 —Alpera, Aracil, Boïls, Cucó, Lacomba, Riera, Seva, Simó— aplegats en un recull publicat per l'editorial L'Estel el mateix any i presentat per M. Sanchis Guarner, com a la generació alacantina de 1960, composta per Francesc J. Cuartero, Antoni Seva i R.-Bernabeu mateix.

Des de 1960, E. Rodríguez-Bernabeu (ERB) fa col·laboracions literàries a la revista «La Marina», sota la coordinació de Vicent Gosalbes Montoro, més conegut per Vicent d'Alacant. En 1962, arran de la publicació de *Nosaltres, els valencians* de J. Fuster, es produeix una polèmica periodística amb Vicente Ramos al diari «Información» d'Alacant per un article d'aquest últim titulat *No somos catalanes* que motiva una rèplica feta per A. Seva i Rodríguez-Bernabeu, encapçalada per Ernest Contreras i José Vicente Mateo, entre altres.

Fins a 1963, el grup de poetes alacantins freqüenta la tertúlia literària que feien José Vicente Mateo, Manuel Molina, Gastó Castelló, entre altres, al balneari «Alhambra». Més tard, formen una tertúlia pròpia al bar «Texas», amb Navarro, Eusebi Ferràndez, Fèlix de Vera. Així mateix, Cuartero, Seva i R. Bernabeu organitzen uns cursos d'ensenyament de la llengua —possiblement els primers en aquesta ciutat— al Club d'Amics de la UNESCO d'Alacant i al Centre Excursionista.

El grup alacantí es dissol de fet quan Cuartero i Seva marxen a Barcelona per estudiar clàssiques, cosa que obliga E. Rodríguez-Bernabeu a incrementar els seus contactes literaris amb la ciutat de València. Concretament, enllaça amb Xavier Casp, encara mentor poètic d'influència editorial per aquells anys, que li publica l'any 1964, dins la seua col·lecció de Torre, *Poemes de la fi*, primer llibre de versos del nostre poeta. L'any següent guanya el Premi València de literatura-poesia amb el llibre *La platja*, que

no es publicaria fins al 1968 en edició no venal, com hem dit abans.

Si haguéssim d'agafar un símbol que concentrés el punt de reflexions metafísiques i poètiques del nostre autor, seria, indefectiblement, el de «la platja». En efecte, la platja per a ERB és un lloc intermedi entre el «món gegant de la mar», desconegut, on tot és possible, i el lloc humanitzat de la terra, on tot queda controlat i determinat pels homes. I entre aquesta plena llibertat de la mar i la completa regulació de la vida humana a les ciutats, el poeta situa *La platja*, una mena de lloc privilegiat on l'home, ocasionalment i efímera, s'allibera de bona part de totes les contradiccions i prejudicis que arrossega i ha d'avançar tot sol entre l'immens món de la llibertat i la relació incessant del seu món opressiu.

D'aquí que la platja esdevinga un espai benigne de l'esperit, un estat de l'ànim obert o receptiu on l'home, lúcida i conscient, es rebella entre els dos silencis o els dos espais infinits —passat i present—, perquè aquests aboquen indefectiblement al no-res. Per això al poeta li cal la consciència de «l'infinít present a l'hora que li pertoca viure», o siga a cada instant. D'aquí ve, també, el gran esforç de recompondre, a cada moment de la vida, i sempre d'una manera lúcida i reflexiva, el món de les vivències i els records que aboquen, així mateix, cap a la dissolució, cap al no-res.

Sorprenentment, tal com ja va assenyalar Iborra fa algun temps,² els poetes que s'havien enrolat en l'antologia valenciana del 62 van fer figa en tant que nova generació poètica, per diverses raons o preocupacions cíviques que traduïen millor les seues inquietuds: la història —Cucó, Ardit—, la sociolingüística —Aracil, Ninyoles—, la sociologia —Marquès—, etc.³ Tan sols persistiren en l'ofici Lluís Alpera, E. Boïls i ERB.

2. JOSEP IBORRA, «Carn fresca», una antologia d'A. Fabregat, «Serra d'Or», març 1974, pàg. 35.

3. Hem aplegat, *latu senso*, alguns dels representants de la generació intel·lectual valenciana dels anys 60, més enllà dels qui van fer estrictament versos en un principi.

Curiosament, ERB no es va afegir, d'entrada, a l'anomenat realisme crític o poesia cívica que predominava als 60. Almenys, no ho va fer d'una manera explícita figurant, per exemple, dins l'*Antologia de la poesia realista valenciana / Anthology of valencian realist poetry*, recollida per Alpera.⁴

Més tard, però, ERB va publicar *La ciutat de la platja* (1972) i *La catacumba* (1974), llibres que tot i ser una prolongació ideològica dels anteriors, sobretot el primer, «acusen el corrent del realisme crític, social», com ha reconegut recentment Iborra. Ara bé, discrepe d'Iborra quan considera que les referències o denúncies que ERB hi fa d'una societat injusta, violenta, aportant-hi el seu testimoni generacional de fill de la postguerra, són elements circumstancials, que no hi tenen una importància substancial, perquè per a mi, pel contrari, són elements plenament bàsics en la seua consciència lúcida i alhora rebel al llarg de la lluita existencial entre els dos silencis o els dos espais infinits —passat i present— que aboquen al no-res, com ja havíem assenyalat. I la denúncia que el poeta hi fa —com a fill de la postguerra endinsat en una llarga etapa obscurantista— d'aqueixa societat injusta i violenta és el nucli essencial —almenys en aquell moment— del seu món de vivència i records que, repetim, hauran d'abocar-lo a la dissolució, al no-res.

D'altra banda, tant el poeta mateix com Miquel Dolç coincideixen a subratllar que *La ciutat de la platja* venia a ser el «contrapunt necessari» de *La platja*, on començava una visió «objectiva de les ciutats on el poeta ha viscut», com una mena de «visió externa» on es recull «allò que fan i diuen els homes» i que a *La catacumba* hauria de completar-se amb «allò que pensen els homes» en relació a l'etapa franquista que va tocar viure al poeta. I precisament dins aquesta crònica esqueixada i irònica de l'absurd quotidià —l'absurd des del «fons de la caverna», des de «la presó que mira al camp» i de les «paraules gravades

4. Antologia publicada dins la revista nord-americana «Identity Magazine», núm. 24 (Cambridge, Mass., 1966).

en la cova»— el poeta lluita, com un «habitant anònim», entre els dos espais infinits: el «record» i «l'esperança», «la vida arre-lada al silenci», «l'eixida» que aboca al «bosc impenetrable».

De 1974 a 1982, ERB no publica cap llibre de versos, però sí una antologia de joves poetes de les comarques meridionals del País Valencià: *Migjorn*⁵ que, malgrat ser de nou una edició no venal, assoleix aquesta vegada una major difusió i un major interès de crítica i de lectors al llarg del domini lingüístic català.⁶ Dins aquest recull crític-antològic de poetes joves valencians del sud, hauríem d'esmentar alguns noms que han esdevingut ben interessants per a la nova poesia catalana: Gaspar J. Urbà i Andreu Morell d'Elx, Manuel Rodríguez Castelló i Francesc Ferrando d'Alcoi, i que han estat en certa mesura descobriments i/o confirmació de llur vàlua poètica. A més de la tria del material poètic i d'una punyent introducció, el nostre poeta alacantí hi afegeix davant cada poeta antologat unes notes crítiques que revelen una subtil i intelligent capacitat interpretativa per part seua. En aquest sentit podríem conceptuar les elaborades introduccions a poetes tan diversos com Joan Valls —*Obra poètica*, Diputació Provincial d'Alacant 1980— i Andreu Morell —*Òliba de la foscuria*, Ed. 3 i 4, València 1980.

Com hem dit al principi, ERB acaba de publicar enguany el cinquè i darrer llibre de versos, el més madur i arrodonit de tota la seua poesia: *Viatge al teu nom*. Coincidim d'entrada amb el seu prologuista Iborra que hi trobem com un retorn als problemes que planteja *Poema de la fi*, el seu primer llibre, car la poesia d'ERB, afegiríem per la nostra part, és tossudament concèntrica i cíclica: idees i mots tendeixen a tornar a un mateix punt de conflicte existencial, de carreró sense eixida, de circums-

5. EMILI RODRÍGUEZ-BERNABEU, *Migjorn (Poesia jove de les comarques del sud del País Valencià)* (Alacant 1977).

6. Recordem, si més no, la incorporació d'aquesta antologia dins els estudis de la nova poesia catalana: ALTAIÓ i SALA-VALLDAURA, *Les darreres tendències de la poesia catalana* (Barcelona 1980) i MARCO-PONT, *La nova poesia catalana* (Barcelona 1980).

tància límit, on el poeta, aquest «tu» —tan insistent al llarg dels seus poemes—, ha de patir la seua pròpia existència —en el sentit de patir-ne prèviament l'essència— sota l'aclaparador i polifacètic «silenci».

Com qualsevol poeta, ERB manté una predilecció —de vegades com una dèria— per determinats mots: «imatge», «memòria», «llum», «miratge», «pluja», «sobtar», «oblit», «foscor»... Però, evidentment, per damunt de tots caldria destacar-ne tres: la mar, la platja —punt de conjunció crítica que separa els dos espais infinits a què ens hem referit— i el silenci. Sobretot, el silenci. Com diu M. Dolç, «el mot essencial, regenerador, en la poesia d'ERB és el silenci» que va des de la seua «vida/arrelada al silenci» del seu llibre anterior fins arribar a «recorreré el camí que penja del silenci / al costat dels teus llavis» de *Viatge al teu nom*, on la vida és considerada com un camí penjat entre el silenci inicial —«la inconsciència primigènica de l'home»— i el silenci final. De manera que el silenci, arrelat en la pròpia existència, esdevé l'objectiu del propi cant, mitjançant la consciència lúcida i rebel del poeta.

Hem triat, a propòsit, alguns sintagmes expressats poèticament en un, dos o tres versos, que aboquen sistemàticament al món del «silenci», de «l'abisme» i de «l'infinít present» per una banda, i d'altra banda a una sèrie d'«imatges» o «rostres» que segurament són els del poeta mateix, en remetre's totes les accions al subjecte de les proposicions. Heus-ne ací els versos escollits:

1. «Però el teu llavi / se perd en el silenci / inconscient dels segles».
2. «O el silenci en la llum avançava / sobre els pregons abismes».
3. «I el calfred de la llum davallava l'abisme / on el delit s'endinsa».
4. «Sols val la consciència / de l'infinít present / a l'hora que pertoca».
5. «Mirava sense referència / perdudes ombres del record, / l'espill de les imatges».
6. «Destí de la mirada vivint / la teua imatge».
7. «L'ull cobeja la joia on capbussa el teu rostre».
8. «Quan recercava els rostres / desfent-se en la memòria».

Per tal d'il·lustrar la nostra interpretació semàntica d'una manera més gràfica, hem configurat un mateix model isotòpic que

apliquem sistemàticament a tots els versos triats.⁷ Com veurem, hem trobat, però, en el segon vers una variació isotòpica del resultat general.

Vers núm. 1:

```

      llavi
     ↙   ↘
segles → silenci
  
```

Vers núm. 2:

```

      silenci
     ↙   ↘
llum → abisme
  
```

o

```

      llum
     ↙   ↘
silenci → abisme
  
```

Vers núm. 3:

```

      llum
     ↙   ↘
delit → abisme
  
```

Vers núm. 4:

```

      consciència
     ↙   ↘
hora que → infinit (present)
pertoca
  
```

Vers núm. 5:

```

      mirada
     ↙   ↘
espill → imatges
  
```

Vers núm. 6:

```

      mirada
     ↙   ↘
vivint — la teua imatge
  
```

Vers núm. 7:

```

      ull
     ↙   ↘
joia → rostre
  
```

Vers núm. 8:

```

      recerca
     ↙   ↘
memòria → rostres
  
```

7. Voldríem advertir en tot cas que en aquest intent de formalitzar la interpretació semàntica mitjançant isotopies, hem tingut present que, en qualsevol obra literària i especialment en la poesia, la connotació n'és la caracterització dins la tendència general; *vid.* E. RAMÓN TRIVES, *Aspectos de semántica lingüístico-textual* (Madrid 1979), 22.

Disposades les isotopies d'aquesta manera, observem que en la cúspide dels triangles es troba el poeta amb les diverses facultats i símbols del seu cant poètic —llavi, llum, consciència, mirada, ull, recerca— i que mitjançant una plataforma existencial o una experiència vital —segles, delit, joia, espill, memòria— aboca ineludiblement a un «silenci» o «abisme» o «infinit present» on es multipliquen el/els «rostre/s» i la/les «imatge/s». Segurament les «pròpies imatges», augmentant així els «silencis» i els «abismes» de la pròpia existència.

Concepció, en definitiva, concèntrica i cíclica en la poesia d'ERB, d'una manera lúcida i programada. És com si diguéssim que l'existència es mossega, a propòsit, la pròpia cua. Confessió ben explícita, d'altra banda, per part del poeta: «Però no vull enganyar ningú: jo faig la meua pròpia lectura. Cada poema es concreta a l'entorn d'un nucli central que —insinuant-se obsedidament al llarg del llibre— ho penetra tot sense alternativa». I, afegim nosaltres, aquesta concreció —cercle o triangle concèntric— ho penetra tot sense alternativa mitjançant «evocacions d'insistents projectes» o «memòries personals» d'una manera cíclica i perfectament reiterada.

Emili Rodríguez-Bernabeu és conscient, d'altra banda, del laberint de formulacions metafísiques, conceptuals i el·líptiques que ofereix al lector mitjançant el seu estil «net, lògic, eixut i de vegades esquerp», com assenyala Dolç. D'aquí, que el poeta intercala als seus llibres uns poemes de tipus líric, generalment curts i de més petita volada, com una mena d'intermedi musical, que permet al lector de trobar-se en òptimes condicions per a escometre lectures més denses de la resta del llibre. Aquesta concepció estructural, que fàcilment podem observar en llibres com *Poema de la fi*, *La ciutat de la platja* i *Viatge al teu nom*, potser li prové de concepcions poètiques fàcilment visibles dins els millors llibres de Xavier Casp.

Finalment, un punt ben interessant d'esbrinar en la poesia del nostre autor alacantí fóra el de les influències poètiques. Potser caldria un altre estudi dintre alguns anys per tal de veure-ho amb més perspectiva, a la vista del que vaja creant. En tot cas, podem

esmentar algunes influències que ens semblen prou perceptibles. En serien: Salvat-Papasseit en la seua concepció del món i en la seua preocupació humana —existencial— enfront del sentiment de la mort, el Hölderlin dels *Poemes de la follia* en la seua concepció còsmica de les coses i de l'hinduisme, el Blake i els poetes metafísics anglesos, els poetes simbolistes francesos del XIX, Salvador Espriu, sobretot el de *Les hores* i *El caminant i el mur*.

Per tal de completar aquest perfil panoràmic d'ERB direm que tant la creació poètica —distanciada, però tenaçment contínua i fructífera— com la tasca discreta i pacient d'aconsejar, promoure i publicar les noves vocacions poètiques en aquesta «Alacant a part», ha estat la passió, explícita o no, del nostre escriptor alacantí. I tot dins un clima no gens favorable al desenvolupament i al ressò de la nostra llengua dins les institucions culturals de la ciutat.⁸

El gran esforç creador i la sòlida veu poètica d'aquest escriptor alacantí fan concebre les millors esperances —com reconeix Iborra— de cara a un futur immediat, tot seguint la seua pròpia «veu interior, amb fidelitat, sense deixar-se portar per cap moda».

LLUÍS ALPERA

8. Recordem, si més no, la dura lluita que va mantenir ERB al llarg de més de quatre anys i al si de l'Institut de Estudios Alicantinos, que presidia Vicente Ramos, en defensar la llibertat d'expressió i la integritat de l'estudi introductor que havia fet per a l'*Obra poètica* de Joan Valls, on mantenia la identitat de la llengua que l'Institut no volia reconèixer i, per tant, pretenien censurar-li el text abans de publicar-lo.